

A talajelőkészítés és a tápanyagellátás hatása újratelepített gyepen

Szemán László

Agrártudományi Egyetem, Gödöllő

Bevezetés

Magyarország gyepterülete 1,2 millió hektár körül alakul. A magyar gyepnek nagy része a természetes rét-legelők csoportjába tartozik, ami azt jelenti, hogy a gyep vegetációjának faji összetétele természetes úton alakult ki. A gyepnek által elfoglalt terület azonban fokozatosan csökken, mivel az egyéb szántóföldi kultúrák termesztése számára is alkalmas területeket feltörnek (BARCSÁK, 1976). Ennek következtében a természetes gyepnek nagy része szikes pusztákon és domboldalakon található. A fenti tények hatására a természetes gyepnek termékenysége, a termés mennyisége és minősége visszaesett. A statisztikai adatok azt mutatják, hogy gyepeink alacsony hozamúak. Átlagosan az 1,5 t/ha szénatermés átlagból a legelők 1,2 t/ha, míg a rétek 1,7 t/ha szénatermés átlaggal részesednek. Azonban minél jobb a gazdálkodás színvonala, annál többet termelhetünk a gyepterületeken. A jobb tehenészeti telepek képesek voltak elérni nagyjából a 10 t/ha-t meghaladó szénatermést is (VINCZEFFY, 1988).

Az utóbbi 10 évben a kutatómunka legszélesebb területe a műtrágyázással foglalkozott. A legfontosabb cél a gyepnek terméshozásának elérése volt. BARCSÁK (1981) szerint a NPK arány 1:0,4:0,4 alkalmazása akkor sikeres és gazdaságos, ha az 1 kg N hatóanyagra jutó terméshozás a 20 kg szárazanyagot eléri. A gyep talajának és növényállományának leromlása, a művelés elmaradása megnövelte a gyomok arányát a vegetációban. BARCSÁK (1986) szerint a gyepnek 30%-a értéktelen gyomokkal borított.

A gyomos gyepnek értékesebbé tehető a takarmányozás számára mechanikai és kémiai gyomirtással (BARCSÁK 1986, SZEMÁN 1990). A gyepfelújítás célja a termőképesség fenntartása műveléssel és talajvédelemmel (BÁNSZKI 1971, SIMKO 1976, SZABÓ 1965).

Anyag és módszer

A kísérletet 1983 és 1986 között végeztem, Rannman féle barna erdőtalajon, amelynek humusztartalma 2,3%, Arany-féle kötöttségi száma $K_A:45$, pH-ja vízben 6,3 és KCl-ban mérve pedig 5,6 volt. A foszfortartalom P_2O_5 -ben 45 ppm, a K_2O pedig 265 ppm volt.

A vizsgált években az évi átlagos csapadék 519 mm volt egyenetlen eloszlásban. A kísérlet alatt a nyarak többnyire szárazak voltak. A kísérleti hely tengerszint feletti magassága 200 m. A terület növényállománya fajszegény, tarackbúza vezérnövényű, leromlott gyep volt.

Vizsgáltam a szántással, valamint a tárcsázással előkészített magágyba telepített növényzet termőképességének alakulását az eredeti és az ugaron hagyott terület növényzetéhez viszonyítva, a talaj természetes, valamint műtrágyával kiegészített tápanyagkészlete alapján. A telepítés előtt alaptrágyát nem használtam, ezért mérni lehetett a terület termőképességének javíthatóságát telepített növényhzzettel.

A magkeverék összetétele a következő volt: *Lolium perenne* 4, *Poa pratensis* 6, *Festuca rubra* 6, *Festuca pratensis* 10, *Phleum pratense* 3, *Dactylis glomerata* 7, *Trifolium repens* 2, *Lotus corniculatus* 2 kg/ha.

A tápanyag $N_1=300$ kg/ha hatóanyag mennyiségű ammóniumnitrát (34% N) műtrágya volt, kiegészítve N:P:K=1:0,3:0,6 hatóanyag arányban szuperfoszfát (18%) és káliumklorid (40%) műtrágyával.

A műtrágya kiszórása kora tavasszal történt az $5 \times 4 = 20$ m² területű, négy ismétlésben beállított parcellákon. A termést kétszer tudtuk kaszálni. Minden parcella terméséből 1.000 g friss anyagot gyűjtöttünk és meghatároztuk a szárazanyag tartalmát.

A növényállomány faji összetételének változását az első növedékre vonatkozóan állapítottuk meg.

A növényállományt takarmányozási szempontból a hasznos fűvekhez, pillangósokhoz, valamint a gyomokhoz soroltuk be. A termés és a növényállomány változás szignifikáns különbségeit varianciaanalízissel és regresszió analízissel állapítottuk meg.

Eredmények

A gyepnövények nagymértékben alkalmazkodtak a szélsőséges viszonyokhoz és olyan helyeken is termesztethők, ami más szántóföldi kultúra számára nem felel meg. A kísérleti hely növényállományát az *Agropyron repens* és néhány értéktelen növény jelenléte jellemezte.

A kísérlet célja a leromló gyep termőképesség javítási lehetőségének vizsgálata volt.

A növényzet termőképessége szignifikáns különbséget mutatott a magágy előkészítésre használt eszköz alapján (1.táblázat). A termésadatokból látható, hogy az eredeti gyepnövényzeten a termés 2,9 t/ha értékre csökkent.

Az ugaron megtelepedett növényzet termése 2,1 tonnáról 2,3 t/ha-ra, a tárcsázás után telepített növényzeté 2,1 tonnáról 6,1 t/ha értékre és a szántás után telepített terület növényzeté pedig 4,2-ről 6,1 t/ha-ra nőtt a kísérlet négy éve alatt. A vizsgálat eredményei azt mutatják, hogy legtöbb esetben a szántással előkészített magágyon jobb eredményt kapunk. Az adatokból azonban arra is következtethetünk, hogy a szántott terület előnye a negyedik kísérleti évre már megszűnik a tárcsázott területtel szemben.

Környezetvédelmi szempontból az a legfontosabb eredmény, hogy gyors fejlődésű fűvekkel és pillangósokkal újratelepítve a területet, műtrágyázás nélkül is jelentős termésnövelést érhetünk el megfelelő körülmények között.

Minden betakarításnál szignifikáns különbséget lehetett mérni a gyep szárazanyag termése és a N adag nagysága között.

A kezelések közül a szántás után telepített kisebb adagú műtrágyázásban részesítet területen volt a legjobb a termés, mivel az 1 kg N hatóanyagra eső terméstöbbség itt érte el a legmagasabb, azaz az 51 kg szárazanyag mennyiséget.

Az eredményeket többtényezős regresszióanalízissel értékeltük, amelynek egyenlete $Y=1.25+0.022x_1+1.13x_2$. Ez alapján megállapítható, hogy a művelés és talajelőkészítés 18%-ban, a műtrágyázás pedig 82%-ban határozza meg a termés alakulását.

A N-műtrágya alkalmazásának a gyepon ökológiai, ökonómiai és környezetvédelmi határai vannak. Műtrágyázás nélkül a gyepek növényállománya pillangósban gazdagabb volt (3.táblázat). Bár a műtrágyázás növelte a gyep termését, azonban a pillangósokat eltüntette az állományból. A gyep javítása és a pillangósok borítása között is pozitív kapcsolatot találtunk. A vizsgálati eredmények (3.táblázat) azt mutatják, hogy a pillangósok borítása 14-ről 22%-ra nőtt. Viszont, ha nem telepítettünk volna pillangóst a területre, akkor önmagától nem telepedett volna be az állományba, ahogy azt az eredeti növényzet parcellái is mutatják.

Az eredeti növényállomány fajszegény maradt és nem volt képes átalakulni a kísérlet ideje alatt. Az *Agropyron repens* volt a domináns a vegetációban, nemcsak a kísérlet elején, hanem a végén is. Az eredeti növényösszetétel csak szántás vagy tárcsázás után végzett újratelepítéssel volt átalakítható, de itt is megtalálható volt a tarackbúza.

Tekintettel a magyar mezőgazdaságra, a talajdonosi rendszer szerkezet megváltozásának hatására, a gazdaságok mérete csökken. Sikeres és fenntartható gazdálkodás csak a környezeti adottságok és a kutatási eredmények figyelembe vételével és alkalmazásával folytatható.

Összefoglalás

A kísérletet tarackbúza vezérnövényű, leromló, degradálódott gyeállományban, 20-30 cm humuszos rétegű barna erdőtalajon állítottam be. A fő cél a leromló gyep javítási lehetőségeinek a műveléssel és újratelepítéssel való felújítás termésnövelő hatásának vizsgálata volt.

A kísérlet négy éven keresztül folyt tárcsázott, illetve szántott területen fűmagkeverékkel telepített gyepon. Magágy előkészítésnél nem adtunk műtrágyát, de minden tavasszal NPK műtrágyázást végeztünk - a kontroll kivételével - a parcellákon.

A műtrágya adagok bár növelték a termést (2.táblázat), az évenkénti termésadatokból jól látható (1.táblázat.), hogy az eredeti növényzet kontroll termése 2,9-ről 2,2 t/ha-ra csökkent. A kontroll területek szárazanyag hozama az ugaron 2,0-ről 2,3 t/ha-ra, tárcsázás után telepítve 2,1-ről 6,1 t/ha-ra, míg szántás után telepítve 4,2-ről 6,1 t/ha-ra növekedett.

A vizsgálati eredmények azt mutatják, hogy a kezelések már műtrágya kiegészítés nélkül is növelték a termést. Megállapítható az is, hogy a magágyelőkészítés 18%-ban, a NPK műtrágyázás pedig 82%-ban játszott szerepet a termés kialakításában.

Amellett, hogy a műtrágyázás növelte a termést, kiirtotta a telepített pillangósokat a gyepből. A tarackbúza vezérnövényű gyep minősége csak újratelepítéssel volt javítható.

A szántás után telepített gyep termőképessége jobb volt a többiektől, de tápanyag kiegészítés nélkül ez a különbség a negyedik évre - az éves átlagot tekintve - megszűnt a tárcsázás után telepített gyephez képest.

Irodalomjegyzék

- BARCSÁK, Z. - FEKETE, G. - PRÉCSÉNYI, L.: 1981. Niche and compositional structure in natural and influenced grasslands. MAB Survey of 10 years activity in Hungary. Budapest. p: 67-102. (MAB=Man and Biosphere program)
- BARCSÁK, Z. - KERTÉSZ, L.: 1986. Gazdaságos gyeptermesztés és hasznosítás. Mg. Kiadó. Budapest.
- BÁNSZKI, T.: 1971. Gyepok terméshozamának lehetőségei műtrágyázással Hajdú-Bihar megyében. Debrecen. Kandidátusi értekezés.
- BÁNSZKI, T.: 1989. NPK műtrágyázás hatása telepített gyepeken. Agrokémia és Talajtan. Akadémiai Kiadó. No.1-2. p: 369-380.
- SIMKO, J.: 1976. Nitrogén hatása a fűállomány szárazanyag hozamára. (Vplyv dusíka na urodu susiny trávnych porastov). Uroda, Praha, 24.k.6.sz., 265-166.p.
- SZABÓ, J.: 1965. Öntözött talajok művelésének és trágyázásának egyes kérdései, valamint adatok az ősgyepok N trágyázásához. Szarvas. Öntözéses Gazdálkodás. p: 1.sz. p: 117.
- SZEMÁN, L.: 1990. Domb- és hegyvidéki gyepok termőképességének javítási lehetőségei. Kandidátusi értekezés. Gödöllő.
- VINCZEFFY, I.: 1988. A gyep állattartó képessége. Akadémiai doktori értekezés tézisei. Debrecen. p: 10.

A MAGÁGY-ELŐKÉSZÍTÉS ÉS A TELEPÍTÉS HATÁSA A SZÁRAZANYAG
TERMÉSRE
1983-1986.

Kezelés	Száranyag termés t/ha					
	1983	1984	1985	1986	Átlag	%
Eredeti (E)	2.9	2.5	2.4	2.2	2.5	100
Ugar (U)	2.0	2.5	2.7	2.3	2.4	96
Tárcsázott (TV)	2.1	2.1	6.4	6.1	4.2	170
Szántott (SV)	4.2	5.9	6.9	6.1	5.8	230
<i>SzD</i>	-	-	-	-	1.96	-

Kezelések:

E=eredeti növényzet

U=szántás után visszatelepült növényzet

TV=tárcsázás után újratelepített növényzet

SV=szántás után újratelepített növényzet

2. táblázat

TERMÉSEREDMÉNYEK
1983-1986.

Kezelések		Átlag száranyag termés		Termés- többlet		1 kg N hatóanyagra jutó termés- többlet		Egyenletek
1.	2.	t/ha	%	t/ha	%	kg	%	
E	0	2.5	100	-	-	-	-	$Y_E=0.292+0.14x^2+33x$ $R_E=0.999$
	N ₁	7.3	292	4.8	192	31	100	
	N ₂	9.6	384	7.1	284	23	100	
U	0	2.4	96	-	-	-	-	$Y_U=0.432-0.128x^2+2.03x$ $R_U=0.999$
	N ₁	6.7	268	4.2	176	28	88	
	N ₂	8.4	336	5.9	236	20	83	
TV	0	4.2	168	1.7	68	-	-	$Y_{TV}=1.953-0.113x^2+2.035x$ $R_{TV}=0.993$
	N ₁	8.3	332	5.8	232	39	121	
	N ₂	10.7	428	8.2	328	27	115	
SV	0	5.8	232	3.3	132	-	-	$Y_{SV}=3.98-0.111x_2+2.04x$ $R_{SV}=0.996$
	N ₁	10.1	404	7.6	304	51	159	
	N ₂	12.9	516	10.4	416	35	146	

N₁= N: 150 kg/ha + P: 50 kg/ha + K: 100 kg/ha

N₂= N: 300 kg/ha + P: 100 kg/ha + K: 200 kg/ha

1=talajelőkészítés; 2=műtrágyázás

A NÖVÉNYÁLLOMÁNY BOTANIKAI ÖSSZETÉTELENEK ALAKULÁSA

1983-1986.

Kezelés	Fű %				Pillangós %				Gyom %				Borítatlan terület %								
	1983	1984	1985	1986	Átl.	1983	1984	1985	1986	Átl.	1983	1984	1985	1986	Átl.						
I	2																				
E	0	58	56	34	22	43	-	-	2	1	17	28	41	38	31	17	20	25	38	25	
	N ₁	78	68	69	78	73	-	-	-	-	10	14	18	13	14	12	19	13	9	13	
	N ₂	81	80	86	90	84	-	-	-	-	5	6	9	7	7	14	13	5	3	9	
U	0	34	51	43	28	39	-	-	3	2	48	30	34	36	37	18	19	20	30	22	
	N ₁	36	67	67	75	61	-	-	1	1	62	26	28	-	34	2	7	5	7	5	
	N ₂	38	87	88	88	75	-	-	-	-	58	12	11	7	22	4	1	1	5	3	
TV	0	43	55	58	68	56	14	25	22	22	42	19	10	19	20	1	1	5	1	2	
	N ₁	55	83	85	87	77	1	1	-	1	42	7	6	4	15	3	10	9	9	8	
	N ₂	55	84	87	87	78	-	-	-	-	40	6	5	3	13	5	11	8	10	9	
SV	0	23	56	62	65	51	13	25	22	21	61	15	11	8	24	3	4	6	5	4	
	N ₁	48	72	77	81	70	2	-	-	1	50	15	14	13	23	1	11	9	6	7	
	N ₂	66	78	81	88	80	1	-	-	1	31	10	7	4	12	3	12	7	8	8	
Std 5%					16,9					-					16,3						6,5